

AXARLI-BAXARLI YARADICILIQ "UNVANI" - İSLAM SƏFƏRLİ

Daha çox "Nəğməkar şair... Dramaturq... Güzəl insan..." kimi haqqında bəhs olunan **İslam Səfərli (1923-1974) özünün yaradıcılıq məzmunu, idealları və sənətkarlığı ilə Azərbaycan ədəbiyyatının ən gözəl səhifələrindən birini təşkil edir.**

Poeziyasının axıcılığı, qəlbə yatımlılığı və musiqilliyi ilə özünəməxsusluq ifadə edən İslam Səfərli yaradıcılığı, heç təsadüfi deyil ki, bir çox mahnıların mətninin də əsasında dayanır. Baxmayaraq ki, şeiriyyəti xüsusi bir bədii təsir gücünə malikdir, bu görkəmli ədibin ədəbiyyatımızı zənginləşdirən qiymətli dramaturji əsərləri də ədəbi baxımdan olduqca diqqətəlayiqdir. Onun "Göz həkimi" əsəri ədəbi mühitdə qiymətləndirilən dərin məzmunlu əsərlərdən biridir. "Göz həkimi", "Ana ürəyi", "Yol ayrıcı", "Xeyir və Şər", "Dədəgünəş əfsanəsi" və başqa əsərləri ədibin müxtəlif vaxtlarda, ayrı-ayrı bölgələrdə tamaşaya qoyulmuş, tamaşaçı rəğbəti qazanmış dramaturji yaradıcılıq nümunələridir (8). Böyük sənətkar haqqında deyilən "nəğməkar şair" ifadəsi də olduqca haqlı ifadədir. Bir çox sevilən gözəl mahnılarımızın sözləri məhz İslam Səfərlinin yaradıcılıq nümunələri əsasında yazılmışdır. Seve-sevə oxuduğumuz və Rəşid Behbudovun adamın qəlbini titrədən həzin, gözəl səslə qulaq asdığımız "Ana" mahnısının sözləri də, "Bilmədin", "Ay öpüşən dalgalar" və onlarla mahnıların sözləri İslam Səfərlinin musiqillik əks etdirən gözəl əsərlərinin əsasında yazılmışdır.

Azərbaycan ədəbiyyatının, poetik sözün ən gözəl ustadlarından biri kimi tanınan İslam Səfərli yaradıcılığı özünün mövzu, məzmun və sənətkarlıq xüsusiyyətləri ilə xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Sadə bir insan kimi diqqəti cəlb edən İslam Səfərli şair kimi yaradıcılığında olduqca böyük, zəngin, məzmunludur. Fikrimizcə, bu böyüklük sənətkarın Vətəninə hədsiz sevgisinin təamlığında, səmimiyyətində, ölçüsündədir. Bütün Azərbaycan onun yaradıcılığında az qala qarış-qarış, yer-yer, şəhər-şəhər, kənd-kənd, insan-insan əks olunubdur. Vətənimiz Azərbaycanın böyüklüyü, bütün heyretətamiz gözəlliyi bu görkəmli ədibin yaradıcılığında bir vətəndaş qəlbindəki təəsürəti ilə tərənnüm və təsvir olunub. Çox haqlı deyilib ki, İslam Səfərli vətəndaş şairdir. Onun şeirləri vətəndaşlıq ruhunun güclülüyü, doğma torpağa olan məhəbbəti ilə seçilir (A.Kəmərlı). Bu da tamamilə doğrudur ki, İslam Səfərlinin yaradıcılığında baş mövzu Azərbaycandır (V.Yusifli). Bu mənada şairin yaradıcılığında xüsusi yer tutan "Sənə qurban canım, Azərbaycanım!", "Odlar vətəni", "Azərbaycanım", "Əbədi beşik" və sair kimi şeirləri şairin Vətənə, torpağa, elə olan ən ülvə, əzəmətli, hüdudsuz sevgi duyğularının ifadəsidir.

İslam Səfərli vətənə sevgi motivi şeirlərində özünəməxsus yol seçərək Vətən gözəlliklərini, xalq adət-ənənələrini, milli dəyərlərini tanımaq və təbliğ üslubu ortaya qoyur. Bu əsərlərdə sənətkarın vətəni Azərbaycanın gözəlliyi, bəni-bərəkəti, zənginliyi öz əksini tapdığı kimi, həm də ədibin mənsub olduğu xalqın müdrikliyi və böyük mədəniyyəti təəcəssüm olunur. İslam Səfərli öz yaradıcılığında gözünü açıb böyüdüyü, boya-başa çatdığı, havasını udduğu, suyunu içdiyi, çörəyini yediği, duzunu daddığı, qızlarını sevdiyi Naxçıvanı da bütün ruhu, sevgi dolu qəlbə ilə vəsf edib, küçə-küçə, oba-oba, yaylaq-yaylaq, el-el, yol-yol gəzib yad edir:

*Vüqarıdır zirvələrin, daşların,
Üzü gültür qayaların, daşların.
Mən İslamam, öz səsimi quşların,
Nəğməsinə qata-qata gəlmişəm,
Mərcan gözlü Batabata gəlmişəm.*

"Gəlmişəm", "Naxçıvanım", "Naxçıvan yadigarı", "Batabat bulağı", "Badamlı", "Xal-xal meşəsi" və ədibin başqa şeirləri uşaqlığın, gəncliyin, eləcə də şöhrətli vaxtların xatirində qalan Naxçıvanın sözəndən cızılmış təsviridir.

Bu əsərlər içərisində "Naxçıvan yadigarı" şeiri ayrıca bir əhəmiyyətə, formaya malikdir. Müəllif "Naxçıvan yadigarı" şeirində sanki öz oxucusunu əlindən tutub Naxçıvanı gəzdirir, ona küçəkəküçə, evbəev bələdçilik, tanışılıq edir. Şair təkə vətəni yer-yer təsvir etmir, həm də elinin həyat tərzini, adət-ənənələrini də bədii təsvirin obyektinə çevirir. Ədib elinin qürub vaxtı "qoyun sürülərinin" kəndə gəlişindən tutmuş, "axşam qürubunun" düşməsinə qədər bütün həyat və yaşayış tərzini özünün söz qüdrəti ilə təsvir edir.

İslam Səfərli Azərbaycanı insan-insan da tanıdır, vəsf edir. O, Azərbaycanı böyük "qəlb şairi" Füzuli, Nəsimi, Mirzə Cəlil, Sabir, C.Cabbarlı, S.Vurğun, M.Müşfiq, F.Əmirov, Q.Qarayev, R.Behbudov və başqa nəhəng simaları ilə də tərənnüm edir, bu nəhəng, zirvə insanların şöhrət, istedad cılları ilə Azərbaycanın nailiyyətlərini ifadə edir.

İslam Səfərli yaradıcılığının birinci səciyyəvi xüsusiyyəti, fikrimizcə, onun səmimiyyətində, özünü qəlbən, daxilən necə varsa ifadə etməsindədir. Ədib heç bir hissini böyütmür, yaxşı desinlər deyər nəyisə artırmır, özünü şişirtməkdən, idealizə etməkdən kənar olur. O, bütün yaradıcılığı boyu həyatı, yaşayışı, düşüncəsi, hissi, heysiyyəti, fəlsəfəsi, sevgisi, niyyəti və sair ilə tam şəkildə əks olunan və necə varsa görünən bir adi insan, yeri gələndə vətəndaş, şair, vətən oğlu, əsgər, bir anaya oğul, nəvəyə baba, oğula-qıza ata, nəvəyə nəvə, bir dost, yeri gələndə həтта mərdanə bir düşməni kimi yaradıcılığında əksini tapır. Bütün bu deyilənlər baxımından şair İslam Səfərli öz yaradıcılığında insanın bütün tərəfləri ilə düşüncə və duyğularını mükəmməl surətdə ifadə etdirməklə özünün lirik məniyi yaratmışdır. Ümumiyyətlə, düşündəndə ki, İslam Səfərli şeiriyyətinin qüdrəti nədedir? Cavab tapırsan ki, fikrimizcə, onun sözünün, şeirinin təsirilliyi, axıcılığı, qəlbə, ruha doğmalığıdır. Sözünün təsirilliyi, axıcılığı, qəlbə, ruha doğmalığının sirri nədedir? Diqqət edilsə, sənətkarın yaradıcılıq dilinin ana dilinə bağlılığında, bütün incəliyi ilə ədibin ana dilinə bələdçiliyində, xalq ifadə üslubuna yaxınlığında, ana dilinin bütün imkanlarını bilmək və onlardan maksimum istifadə bacarığında, sintaksisinin sadəliyindədir. Biz İslam Səfərli yaradıcılığında Səməd Vurğun, Məmməd Araz və başqa nəhəng ədəbi simaların yaradıcılığından duyduğumuz təsiri duyuruq. Fikrimizcə, bu sirr ondadır ki, İslam Səfərli də, adlarını qeyd etdiyimiz və etmədiyimiz Azərbaycan şairlərinin yaradıcılıqlarının nüvəsində dayanan şirin Azərbaycan dilinin zəngin imkanlarından maksimum istifadə cəhdini nümayiş etdirmişdir. Ədib ən incə, mənəvi, intim fikirlərini ifadə edərkən ana dilimizin zəngin imkanları şairin sənətkarlıq qüdrətinin sayəsində dolğun ifadə vasitəsinə çevrilir.

İslam Səfərli məhz belə təbli, belə sənətkar qüdrətli söz adamıdır. O, cəmi 51 il yaşasa da, Azərbaycanda boyda ömür meydanında öz gözəl, yaddaqalan əsərləri, qəlbləri dilə, rıqqətə gətirən şeirlərlə özünə əbədi bir heykəl, unudulmaz ad qoydu. Naxçıvanda doğulub boya-başa çatan ədəbi sima kimi Azərbaycan ədəbiyyatını zənginləşdirən gözəl şairimiz İslam Səfərli öz sözləri ilə sanki insanlığın, şairliyin və vətəndaşlığın fəaliyyət fəlsəfəsinə tərif verərək mövcudluğun və varolmanın həqiqətini özünəməxsusluqla belə ifadə etmişdir:

*Günlər keçir birəm-birəm,
Bir uğurlu yol gedirəm.
Yurdumuzu vəsf edirəm
Əldə qələm, dizdə varaq...
Mənə qalan bu olaq.*

Düz demişdi böyük şairimiz. Elə onu da əbədləşdirən məhz gözəl, mənə dolu şeirləri və şairliyi oldu.

✍ Ramiz QASIMOV,
AMEA Naxçıvan Bölməsinin şöbə müdiri,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent